

ΛΩΤΟΦΑΓΟΙ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Το νησί των Λωτοφάγων	2
2. Το δένδρο λωτός	4
3. Το φρούτο λωτός	6
4. Σημειώσεις της καθηγήτριας κ. Καραμάνη	8
5. Βιβλιογραφία	18

ΟΔΥΣΣΕΙΑ

ΤΟ ΝΗΣΙ ΤΩΝ ΛΩΤΟΦΑΓΩΝ

Σε λίγο ξέσπασε φοβερή καταιγίδα. Ο Βοριάς φυσούσε δαιμονισμένα, κατάμαυρα σύννεφα σκέπασαν τον ουρανό και τεράστια κύματα σηκώθηκαν. Ο Οδυσσέας με τους άντρες του κατάφεραν να φτάσουν σ' ένα ακρογιάλι όπου παρέμειναν δύο μερόνυχτα. Όταν η καταιγίδα κόπασε, ξεκίνησαν πάλι. Το ταξίδι συνεχιζόταν ήμερα και θα έφταναν στην Ιθάκη, αν στον κάβο **Μαλιά**, το γνωστό ακρωτήριο της **Λακωνίας**, δεν τους παρέσυραν ο Βοριάς και τα ρεύματα της θάλασσας. Εννιά μερόνυχτα παράδερναν μέσα στ' αγριεμένα κύματα. Τη δέκατη μέρα έφτασαν στο νησί των **Λωτοφάγων**. Οι κάτοικοι του νησιού αυτού έτρωγαν τα άνθη ή τους καρπούς ενός φυτού, που ονομαζόταν λωτός.

Ο Οδυσσέας έστειλε τρεις συντρόφους να συναντήσουν τους κατοίκους του νησιού. Αυτοί τους δέχτηκαν με χαρά και τους πρόσφεραν το μελιστάλαχτο καρπό τους. Όμως μόλις οι ναύτες τον έβαλαν στο στόμα τους, αμέσως ξέχασαν τη γλυκιά πατρίδα και ήθελαν να μείνουν στο νησί.

Μόλις το κατάλαβε αυτό ο πολυμήχανος Οδυσσέας, τους έσυρε με το ζόρι στα καράβια και τους έδεσε στους πάγκους. Αμέσως διέταξε ν' ανοίξουν τα πανιά και να φύγουν πριν δοκιμάσουν τον καρπό και οι υπόλοιποι ναύτες.

Δεύτερος σταθμός είναι η χώρα των Λωτοφάγων. Όποιος έτρωγε λωτό σ' αυτή τη χώρα, έπεφτε στη λήθη, στη λησμονιά, συμβολικά στη λησμονιά της αθάνατης ψυχής του και του στόχου του ανθρώπου, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι η επιστροφή στην Ιθάκη. Μαγεύεται και πλανάται από τις απολαύσεις της γήινης ζωής. Τα χαρακτηριστικά της χώρας των Λωτοφάγων σχετίζονται με το ζώδιο του Ταύρου.

Το δέντρο λωτός βρίσκεται, κυρίως, στην Αφρική αλλά και στην Ελλάδα κι οι καρποί του, όπως αναφέρει ο Ιστορικός Ηρόδοτος, ήταν γλυκύτετοι σαν χουρμάδες, τρώγονταν πολύ ευχάριστα και ήταν και μεθυστικοί. Οι Αιγύπτιοι θεωρούσαν αυτούς τους καρπούς σαν «καρπούς του παραδείσου».

Οι Λωτοφάγοι - ήταν αρχαία, ειρηνική φυλή, πολύ φιλόξενη που ζούσε στα παράλια της Β. Αφρικής κι ετρέφετο μόνο με λωτούς από τους οποίους κατασκεύαζαν κι ευωδιαστό κρασί.

Αυτοί οι λωτοί κι αυτό το γλυκόπιτο κρασί έγιναν αιτία οι δύο σύντροφοι του Οδυσσέα που πήγαν να ζητήσουν πληροφορίες από το νησί των λωτοφάγων, όταν χάθηκαν, να ενθουσιαστούν και να μη θέλουν να ξαναγυρίσουν στο πλοίο τους, όπως διηγείται ο Όμηρος.

Ευτυχώς οι εποχές αυτές είναι πολύ μακρινές κι εμείς δεν διατρέχουμε, πια, τον κίνδυνο να πάθουμε κάτι τέτοιο.

Ας επιχειρήσουμε, συνεπώς, ν' απολαύσουμε τη γλύκα των φημισμένων λωτών για να μπορούμε να έχουμε προσωπική άποψη για το αν πρέπει ή δεν πρέπει να ονομάζονται «καρποί του παραδείσου»!

Οι λωτοί που βλέπετε στα μανάβικα δεν έχουν καμία σχέση με τους λωτούς που έφαγαν οι σύντροφοι του Οδυσσέα όταν ο ιντριγκαδόρος Ποσειδώνας τους οδήγησε στη Χώρα των Λωτοφάγων. Αυτό το γνωρίζουμε με βεβαιότητα γιατί το φρούτο που απολαμβάνουμε σήμερα έφτασε στη Μεσόγειο μόλις το 19^ο αιώνα.

Το μυστήριο των ομηρικών λωτών είναι ένα καλό παράδειγμα για το πόσο σημαντική είναι η μελέτη της Ιστορίας της Διατροφής. Η λύση του διατροφικού αυτού μυστηρίου, θα μας βοηθούσε σημαντικά στη μελέτη της ιστορικότητας της Οδύσσειας. Εάν γνωρίζαμε ποιοι ακριβώς ήταν οι Ομηρικοί λωτοί θα μπορούσαμε να πούμε ποια ήταν η χώρα στην οποία έφτασε ο Οδυσσεύς προσπαθώντας να παρακάμψει το Μαλέα, εννιά μερόνυχτα πέρα από τα Κύθηρα, όπως διηγείται ο ίδιος στο βασιλιά Αντίνοο. Για κακή μας τύχη όμως οι αρχαίες πηγές δε συμφωνούν σε ποιο δέντρο ή φυτό αντιστοιχεί ο «μελιστάλαχος καρπός» της Οδύσσειας και τα αρχαιογνωστικά λεξικά παραπέμπουν σε τέσσερα τουλάχιστον διαφορετικά φυτά: Το λωτό του Αιγαίου (*Nymphaea lotus*), κρίνο του νερού, που εικονίζεται στις κυκλαδικές και τις μινωικές τοιχογραφίες, τον ινδικό λωτό (*Nelumbo Nucifera*) που είναι εδώδιμος, το κοινό τριφύλλι, που με το όνομα λωτός μνημονεύεται συχνά στα ομηρικά έπη ως τροφή αλόγων, τέλος τη τζίτζιφιά (*Ziziphus Lotus*), και φαίνεται ν' αντιστοιχεί περισσότερο στην ομηρική περιγραφή του λωτού των Λωτοφάγων.

ΟΙ ΛΩΤΟΦΑΓΟΙ

*«Θάρρος!» τους είπε, κι έδειξε τη γη,
«Αυτό τ'το κύμα στη στεριά γρήγορα θα μας σπρώξει».
Τ' απόγιομα ποδίσαν σε μια χώρα,
όπου φαινόταν να 'ναι απόγιομα για πάντα.
Στο γυρογάλι ράθυμος αγέρας ξεψυχούσε
κι ανάσαινε, σαν κάποιος που 'βλεπε εφιάλτη.
Πα στην κοιλάδα ολόγιομο στεκόταν το φεγγάρι.*

*Τους κάθισαν στην κίτρινη την άμμο,
μπροστά ο ήλιος, πίσω το φεγγάρι, πάνω απ' την ακτή·
κι ήταν γλυκό που ονειρευόταν την Πατρίδα,
γυναίκα και παιδί και σκλάβο· κι όμως πάλι
βάρος μεγάλο τους φαινόταν το κουτί κι η θάλασσα,
βάρος και τα θαλασσινά κινούμενα χωράφια
τ' αφρισμένα.
Και τότε κάποιος είπε «Πια δε θα γυρίσουμε»·
και ξαφνικά όλοι μαζί τραγούδησαν
«Μαριά είναι το νησί-πατρίδα μας πέρα απ' το κύμα·
δε θα τραβήξουμε κουπί απ' εδώ και πέρα».*

Σ' αυτόν τον παραδοσιακά φιλόξενο τόπο, όποιος τύχει να περάσει, ας μείνει να χαρεί τις σημερινές του ομορφιές. Θα θυμάται τον πρώτο ταξιδευτή, τον Οδυσσέα, όπως δεν τον ξεχνούν κι οι κάτοικοι της Τζέρμπας, θα γευτεί το «λωτό», όποιος κι αν είναι -μόνο μην ξεχαστεί και απομείνει στο λιόλουστο νησί, γιατί το ταξίδι μας «στα χνάρια του Οδυσσέα» συνεχίζεται.

Σικελία και Κάτω Ιταλία

Ας προσπαθήσουμε, πριν προχωρήσουμε, να καταλάβουμε γιατί οι περισσότερες από τις περιπέτειες που θ' ακολουθήσουν - οι Κύκλωπες, οι Λαιστρυγόνες, η Κίρκη, ο Κάτω Κόσμος, οι Σειρήνες, η Σκύλλα, η Χάρυβδη, τα βόδια του Ήλιου, ακόμα και τα νησιά του Αιόλου και της Καλυψώς - τοποθετούνται υπό τους περισσότερους αρχαίους και νέους συγγραφείς στη Σικελία και στην Κάτω Ιταλία.

Στις εποχές της μυθογένεσης, από τα πανάρχαια ως τα μυκηναϊκά και τα μεταμυκηναϊκά χρόνια, τα ελληνικά πλοία, όταν δεν περιορίζονταν στις ελληνικές θάλασσες, ταξίδευαν συνήθως νότια, για την Κύπρο, τη Μέση Ανατολή και την Αίγυπτο, σε οικείους τόπους και νερά γνωστά από την εποχή της μινωικής θαλασσακρατορίας. Οι πρώτες τολμηρές προσπάθειες για ν' ανοίξουν οι δρόμοι ανατολικά, στον Εύξεινο Πόντο, συμπυκνώθηκαν αφηγηματικά στο μύθο της Αργοναυτικής Εκστρατείας, ενώ ο Οδυσσέας με τους συντρόφους του συγκέντρωσαν γύρω τους τις διηγήσεις για τα πρώτα ταξίδια προς τη Δύση.

Με πιθανούς σταθμούς τα Κύθηρα και την Πύλο, τα πλοία έφταναν ακτοπλοώντας ως την Ιθάκη, και ύστερα ξανοίγονταν στο Ιόνιο και στην Αδριατική, όπου οι κοντινότερες στεριές, από την άλλη πλευρά του πορθμού του Οτράντο, δεν ήταν άλλες από την Κάτω Ιταλία και τη Σικελία - περιοχές όπου οι αρχαιολόγοι ανακαλύπτουν άφθονα μυκηναϊκά ευρήματα.

Εκεί, ακολουθώντας στα ιστορικά χρόνια τους ίδιους πάνω κάτω θαλασσοδρόμους, ήρθαν και ρίζωσαν νωρίς οι Έλληνες αποικιστές. Ίδρυσαν πολιτείες σημαντικές -τη Σύβαρη, τον Κρότωνα, τη Μεσσήνη, το Ρήγιο, την Κατάνη, τον Ακράγαντα, τις Συρακούσες...- και βέβαια φρόντισαν να καταξιώσουν τις νέες πατρίδες τους, σχετίζοντάς τις με τη μυθολογία και τους πρωταγωνιστές της. Αιώνες

ολόκληρους η Σικελία και η Κάτω Ιταλία κυριαρχήθηκαν από τους Έλληνες, συναποτελώντας την ευρύτερη περιοχή που ονομαζόταν στα ρωμαϊκά χρόνια «Μεγάλη Ελλάδα»¹ (Magna Graecia). Έτσι, υπό τους Έλληνες αποίκους δημιουργήθηκαν οι τυπικές παραδόσεις, αυτές που έπεισαν τον Πολύβιο και το Στράβωνα ότι ο Οδυσσέας πρέπει πραγματικά να περιπλανήθηκε στη Σικελία και την Κάτω Ιταλία:

Καλά το γράφει (ο Πολύβιος) ότι η περιπλάνηση έγινε γύρω στη Σικελία και την Ιταλία, και όσα γράφει ο ποιητής επιβεβαιώνονται από τις τοπικές παραδόσεις.² Γιατί αλλιώς, ποιος ποιητής ή συγγραφέας έπεισε τους Νεαπολί

¹ Στράβων, Γεωγραφικά, 6,1,2.

² [...] υπό των τοπικών τα του ποιητού βεβαιούται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

www.alpha123.gr

<http://mythologia.8m.com/odisia2.html>

Σημειώσεις κ. Καραμάνη.